

Excursie Overvecht: een verhaal over visie en verbinding

Ingrid van Gaalen, Universiteit Utrecht

Op 17 maart 2017 organiseerde de Urban Futures Studio een excursie in de Utrechtse wijk Overvecht in het kader van haar [Imagining Urban Futures Festival](#). Het doel van de excursie was om samen met een select gezelschap van wetenschappers en belanghebbenden de Overvechtse 'toekomst-in-wording' te verkennen.

In drie groepen maken mensen die een interesse hebben in 'de stad van de toekomst' een excursie door Overvecht. De Utrechtse wijk, gebouwd in de jaren '60, wordt gekenmerkt door een combinatie van hoog- en laagbouw met veel groen. De bewoners zijn tevreden over hun woning, de voorzieningen en het groen. Maar Overvecht staat ook bekend als een 'probleemwijk' met veel kwetsbare bewoners die moeilijk kunnen rondkomen en gebukt gaan onder gezondheidsproblemen. De wijk kent 170 verschillende nationaliteiten. Bewoners ervaren een gebrek aan sociale cohesie, een gevoel van onveiligheid en overlast van jongeren. Enkele jaren geleden startte de gemeente Utrecht het programma De Versnelling, met als thema's: werken aan werk, samenleven en opvoeden, werken aan gezondheid en veiligheid. Maar niet alleen de gemeente werkt aan de wijk: daar zijn vele partijen bij betrokken.

Met de excursie lopen verschillende mensen mee, onder meer wetenschappers, projectontwikkelaars, kunstenaars en ambtenaren. Nico Beets houdt zich namens het ministerie van Binnenlandse Zaken bezig met de duurzame ontwikkeling van steden in Europa. Hij is familie van de schrijver. Terwijl we naar de Camera Obscuradreef wandelen, zegt hij: 'ik hoop natuurlijk dat het er mooi uitziet.' Dat valt tegen: slechts een klein deel van de appartementen in de straat is gerenoveerd, de rest maakt nu nog een verloederde indruk.

NUL OP DE METER

In de Camera Obscuradreef loopt een experiment. Acht appartementen zijn gerenoveerd tot 'nul op de meter'-woningen: ze zijn energieneutraal. Op het dak liggen zonnepanelen, ze hebben driedubbel glas, een warmtepomp en een warmteterugwininstallatie. Ze koken niet op gas, maar op elektriciteit. Ook de buitenkant is opgeleukt: het oog wil ook wat. De bewoners van deze flats betalen evenveel huur als in de oude situatie, maar krijgen geen rekening voor gas en elektra. Een jaar lang noteren ze hun ervaringen, dan volgt de evaluatie: woont dit fijn?

Wat is prettig, wat niet? 'Waar ze bijvoorbeeld rekening mee moeten houden, is dat het verwarmen van het huis langzamer gaat dan met stadsverwarming,' vertelt Bastiaan Staffhorst van woningbouwvereniging Mitros. Als dit een succes blijkt, gaat Mitros ook andere woningen volgens dit principe renoveren.

'Maakt dit initiatief nu ook dat de bewoners bewuster met hun energieverbruik omgaan?' wil iemand weten. Dat moet hier nog onderzocht worden, maar Mitros heeft eerder onderzoek gedaan: slechts vijftien tot twintig procent van haar huurders heeft 'enig gevoel voor duurzaamheid' en vindt het een interessant onderwerp. Wel zijn huurders gevoelig voor andere prikkels, zoals de hoogte van de energierekening en het wooncomfort.

SAMENWERKING

De woningbouwvereniging onderzoekt een samenwerking met energieleverancier Eneco, die de restwarmte uit de nabijgelegen waterzuivering wil inzetten om een deel van de stad te verwarmen. 'Bij de tienhoogflats in Overvecht-Noord haal je geen nul op de meter,' zegt Staffhorst. 'Op de daken kun je niet genoeg zonnepanelen kwijt voor alle appartementen, dus daar heb je nog steeds stadswarmte nodig.' Tot voor kort had Mitros geen rechtstreeks contact met Eneco: daar zat altijd de huurder tussen. Dat is nu anders, zegt Staffhorst: 'Als je wilt verduurzamen, heb je elkaar nodig. Samen kunnen we meer.'

Uitdagingen kent de samenwerking ook, vertelt Staffhorst: 'Je moet blijven verkennen of je dezelfde visie hebt op hoe de toekomst eruit gaat zien, en of je verwachtingen niet te ver uiteen gaan lopen. Technisch moeten we in het ontwerp ruimte laten voor de ontwikkeling van nieuwe technieken. Je moet niet alles willen dichttimmeren, anders mis je kansen. En wat ook belangrijk is: hoe leer je van je ervaringen?'

DE PLINT

Onderweg naar Buurthuis De Dreef merkt Beets op dat de openbare ruimte niet uitnodigend is: er is veel groen en dat is mooi, maar de flats ogen onvriendelijk. 'Dat komt omdat er niets in de plint zit,' zegt sociaal geograaf Irina van Aalst. Ze werkt als docent en onderzoeker aan de Universiteit Utrecht.

'De plint?' vraagt Beets.

'De begane grond van de gebouwen,' licht Van Aalst toe. 'Als je die open maakt, met glas, en er bijvoorbeeld winkels in zet, oogt het al meteen levendiger en vriendelijker. "Eyes on the street," zoals Jane Jacobs zei, dan voelen mensen zich veilig.'

In de Camera Obscuradreef is daar beter over nagedacht, zegt Van Aalst: doordat de laagbouwflats daar rondom het groen gebouwd zijn, heb je mooi uitzicht op elkaar en op de openbare ruimte.

PLAY THE CITY

In buurthuis De Dreef mag het gezelschap een spel spelen. Voor ons ligt een enorme plattegrond van Overvecht. We worden burgemeesters, ieder van een deel van Overvecht. Elke burgemeester is ook eigenaar van een vraagstuk uit deze wijk, zoals geestelijke gezondheid, veiligheid, samenleven, huisvesting en discriminatie. Vervolgens is de vraag: met welke locatie of welk initiatief in mijn deel van de wijk kan ik jou helpen met je vraagstuk? Op kaartjes voor jouw deel van de wijk staat wat je te bieden hebt.

Je probeert je eigen deel van de stad zo goed mogelijk te 'verkopen' als oplossing, want daar krijg je punten voor. Het spel is makkelijk te doorgronden, maar na twee rondjes is de tijd al weer op.

TEL UW ZEGENINGEN

Op weg naar winkelcentrum Overvecht kijkt Blake Robinson, onderzoeker aan de universiteit van Stellenbosch, om zich heen: 'In Zuid-Afrika zou je Overvecht zien als een middenklassewijk. Daar kun je in de armere wijken overdag niet zomaar op straat rondlopen, zeker als vrouw niet. Voor de veiligheid neem je daar de auto.' Met het woord 'probleemwijk' nog in het achterhoofd is dit een verrassend perspectief. Robinson gaat verder: 'Hier voel ik me volkomen veilig als ik op straat loop. Er is volop ruimte, er lopen mensen rond. Dit is onze ambitie.'

CULTUURSTRIP

In wijkbureau Overvecht presenteren twee ontwerpers hun visie voor een stukje Overvecht waar lokale ondernemers in de creatieve sector gehuisvest waren: 'de cultuurstrip'. Ze hebben hun visie op de gebiedsontwikkeling, en hun plek daarin, op vele plaatsen gepresenteerd, maar het gebied gaat binnenkort naar projectontwikkelaars. 'Wij gingen uit van de vraag: hoe houd je de ruimte voor creatieve mensen die energie geven en die iets kunnen teruggeven aan het gebied?,' zegt Ruth Kennive met Vlaamse tongval. 'Maar de afdeling Vastgoed van de gemeente vroeg ons om die sociale meerwaarde in cijfers uit te drukken. Dat kan niet. Bovendien: wij geven niet alleen waarde aan die ene strook, maar aan de hele wijk.'

'Heb je geprobeerd om het in cijfers uit te drukken?' vraagt iemand.

'Ik ben ontwerper,' zegt Marije van Bork. 'Ik weet niet hoe dat moet.'

De ontwerpers zijn teleurgesteld: ze hebben veel energie gestoken in hun poging om de gemeente mee te krijgen, maar het is niet gelukt. Ambtenaren die enthousiast waren over hun plan, kregen een nieuwe baan, waardoor ze weer opnieuw moesten beginnen. 'Nu gaat het alleen maar om de grondprijs. Sociale waarde wordt niet meegenomen in de terugverdienmodellen.'

Martin Wisselink van de gemeente Utrecht nuanceert het beeld: 'Voordat een projectontwikkelaar het recht krijgt om het gebied te verbouwen, let de gemeente niet alleen op de geboden grondprijs, maar ook op de stedelijke kwaliteit die de ontwikkelaar in een ontwerp biedt en de bijdrage aan de buurt, die minstens evenveel meetelt als de grondprijs.' Hij noemt een netwerk van organisaties dat meedenkt over gebiedsontwikkeling in Utrecht. 'Ja,' zegt Van Bork, 'daar heb ik een uitnodiging voor gehad, maar ik kon niet.'

ANDERE BRIL

Op de terugweg spreken we over gemiste kansen. Het verhaal van de ontwerpers maakt duidelijk hoe belangrijk het is om een goed netwerk te hebben en de kansen te grijpen die zich voordoen. 'Wat kan je doen om de relatie tussen degenen met het geld en de mensen met de ideeën te versterken?' vraagt promovenda Martine de Jong zich hardop af. 'De gemeente kan een regierol nemen om de partijen direct aan elkaar te koppelen bij het uitschrijven van een tender. Je moet dit niet zien als een vastgoedprobleem, want dan loop je vast. Je moet hiernaar kijken met de bril van de verbinding. Je hebt ambtenaren nodig die naar buiten gaan en die mensen aan elkaar koppelen. Maar ja, als projectleiders of ambtenaren van baan wisselen, ben je de kennis en de warme gevoelens kwijt en kun je weer opnieuw beginnen.'

NIEUWE VERBINDING

Terug bij het beginpunt delen de deelnemers hun ervaringen. Het spel Play the City kon rekenen op enthousiasme. 'Het viel me wel op dat het theater veel aantrekkingskracht had als oplossing voor problemen,' zegt iemand. 'Blijkbaar hebben we veel vertrouwen in kunstenaars. Maar dat ligt misschien ook aan het uitnodigingsbeleid van vandaag.'

'Theater helpt ook in het verbinden,' zegt iemand anders. 'Je kunt er moeilijke thema's op een luchtige manier bespreekbaar maken.'

'Ik ben wel benieuwd naar de verbindingen tussen alle voorzieningen,' zegt een ander. 'Het lijken nu losse speldenprikken, maar hoe werken ze samen en wie komt nu eigenlijk waar? En weten mensen van vijf blokken verderop wel dat er een theater is?'

'De gemeente moet ontschotten,' concludeert een ander.

Weer iemand anders is 'blij verrast te zien op welk schaalniveau hier gedacht wordt over het energieneutraal maken van woningen.'

Een projectontwikkelaar neemt het verhaal van de ontwerpers mee. 'Ik beloof niks, want het is kort dag tot de inschrijving voor de tender, maar ik heb jullie gehoord.'

En zo is er vandaag alvast een nieuwe verbinding gemaakt.

